

Тоа што проблемите со електроснабдувањето не ескалираа многу порано е резултат на фактот дека транзицијата, криминалната приватизација и "војната" од 2001 година создадоа силна стагнација во работењето на домашната индустрија и пад на животниот стандард на населението во РМ, т.е. пад на потрошувачката, бидејќи тие се главните потрошувачи на електрична енергија.

како и ТЕЦ "Осломеј". Државните фирми правеа интервентен увоз за да не остане во мрак.

Недостатокот на електрична енергија се појави по затворањето на нуклеарната централа "Козлодуј" во Бугарија, како последица на зачленувањето на оваа земја во ЕУ од 1 јануари 2007 година.

На 19 и 20 април Охрид беше домаќин на лидерите од Југоисточна Европа (ЈИЕ), кои разговараа како земјите од регионот да се справат со овој горлив проблем. Впечатокот од Самитот беше дека некои лидери повеќе го користат политичкиот речник отколку што размислуваат сериозно за проблемот. Така, и нашиот претседател не излезе од овој шаблон, при што најголема заложба му беше да се свртиме кон косовските јаглени наоѓалишта. Бугарите беа најконкретни. Бугарија, како земја извозник

на електрична енергија, која 50 отсто од произведената струја ја продаваше во регионот, сега поради затворањето на 3. и на 4. блок во "Козлодуј", речиси и не извезува струја, а оваа зима тоа најдобро се почувствува во регионот. Извозот од Бугарија беше 6,25 милијарди киловатчасови или околу 25 милиони евра месечно. Нејзините стручњаци пресметале дека регионот до 2013/2014 г. може да биде во мрак ако не се градат нови производствени капацитети. Тие ги убедуваа земјите од ЈИЕ да направат притисок врз ЕУ за активирање на реакторите во "Козлодуј" за да се дополни недостатокот на електрична енергија во регионот. Предлогот не помина кај Европејците. Сепак, Бугарите се свесни за состојбата во регионот, па затоа се решени да ја градат нуклеарната "Белене" со инсталирана моќ од 2,4 гигавати. Тие ги повикуваат сите заин-

МАКЕДОНИЈА С ЕНЕРГЕТСКИ И ДО

Пишува: Венцо ДОНЕВ

Потребата од електрична енергија станува сè поизразена. Според некои проценки, можно е регионот да остане во мрак за неколку години. Дека ваквите предвидувања не се шега најилустративен пример се: Албанија која почесто е во мрак отколку во светло, со рестрикции од 7 до 13 часа; во Романија има повремени рестрикции; во Македонија на големите потрошувачи им е ограничена потрошувачката на електрична енергија; се очекува Грција во летниот период да се соочи со недостаток на струја. Уште позагрижувачки е фактот дека нема од каде да се купи електрична енергија, иако е многу скапа, околу 8 евро центи.

Македонија на дополнителните тендери обезбеди половина од потребните количества. Тоа најдобро се почувствува минатата седмица кога од системот испадна еден блок на РЕК "Битола", ако се има предвид дека еден се ремонтира,

тересирани земји да инвестираат во оваа нуклеарка.

Неодамна, министерот за енергетика на Србија, Александар Поповиќ, истакна дека ако не почнат уште сега да се градат енергетски објекти, Србија за неколку години ќе се соочи со голем недостиг на струја, а најголемата мака ќе биде што ќе нема од каде да се купи. Но, Србите не седат со скрстени раце или, пак, да се надеваат на косовските лежишта на јаглен, иако таквата можност претседателот Борис Тадиќ не ја исклучи, затоа што Србија многу вложила во изградбата на енергетските објекти на Косово. Тие ја градат термоелектраната "Колубара 3" со 1,3 ГВ инсталирана моќност. Во Република Српска ќе се гради ТЕ "Гацко", со моќност од 960 мегавати, која се смета дека ќе биде лидер во ЈИЕ. Вредноста на инвестицијата е од 1,3 до 1,4 милијарди евра, а како главен инвеститор се јавува чешкото електростопанство "ЧЕЗ". Исто така, Србија и Босна

и Херцеговина ќе градат заедничка хидроцентра, чија изградба ќе чини околу 500 милиони евра. Србија се договори со рускиот гигант "Гаспром" за изградба на гасовод, чија изградба ќе чини 1,2 милијарди долари. Со студијата "Плави поток" е предвидено гасоводот да се искористи и за производство на електрична енергија.

Хрватите и Словенците се договорија за изградба на ХЕ "Мокрице" и "Брежице" во Словенија и "Подусед" во Хрватска, во долниот тек на Сава. Словенечкиот министер за стопанство, Андреј Визјан, изјави дека идејата во Словенија добила политичка поддршка, а истото го очекува и од Хрватска.

Хрватите сакаат да градат уште еден реактор во нуклеарката "Кршко", но треба да решат каде ќе го складираат нуклеарниот отпад, иако оваа идеја не е најприфатлива за Словенија.

Романија во 2008 година треба да ја заврши работата на нуклеарната цен-

трала "Червена вода", со инсталирана моќност од 1,2 ГВ.

ЗАСЕГА САМО ПЛАНОВИ

Каде се наоѓа Македонија во целата ситуација? Под претпоставка производството да е на ниво од почетокот на деведесеттите години од минатиот век, нашава земја ќе се најде во тотален мрак. Се чини дека отсутнуваат идеите за долгорочно решавање на проблемот. Една од можностите е да вложиме 500 милиони евра во "Белене", а другата е да се изградат ХЕ "Чебрин" и "Галиште", но тоа ќе потрае најмалку 15 години. Најбрз и едноставен начин е употребата на гасот, како што тоа ќе се прави во Скопје, како коинвестиција на "Топлификација" и на руската фирма "Синтез".

Во ЕЛЕМ истакнуваат дека РМ, од осамостојувањето наваму, нема изработено

ЌЕ ПОБЛИЗУ ДО СТОПАНСКИ МРАК

АГЕНЦИЈАТА ЗА ЕНЕРГЕТИКА ГИ ЧЕКА ПОЛИТИЧАРИТЕ

Агенцијата за енергетика никако да про работи од само нам познати причини, а тоа е што политичките субјекти не можат да се договорат кој да биде директор. Улогата на Агенцијата е да ги координира субјектите во овој сектор за изработка на една издржана долгорочна енергетска стратегија (најмалку за наредните 20 години), која Македонија ја нема веќе 20 години, што се смета за несериозна работа за една држава. Потоа врз основа на долгорочната стратегија да се изготви среднорочна (најмалку за 10 години) и краткорочна стратегија. Стратегиите треба да дадат одговори на неколку круцијални прашања: што е приоритет на енергетскиот сектор, како забрана за продажба на енергетски објекти во наредните две децении, кога веќе со сигурност може да се каже дека енергијата ќе биде дефицитарна; потоа обврска на државата да дава субвенции или концесии за изградба на нови енергетски објекти; формирање пазар

на електрична енергија; изградба на нови високонапонски интерконективни врски со соседите или, пак, помош на државата за изградба на производствени капацитети, кои како погонско гориво користат обновливи извори вода, ветер, сонце, био маса, природен гас итн. Агенцијата ќе има задача да ги координира субјектите во енергетскиот сектор за надминување на сите спорни и отворени прашања, за кои сега во Владата и во ресорното Министерство едноставно нема капацитет. Меѓународна соработка, но во неа треба да членуваат експерти а не политички експоненти. Како задолжителна се наметнува секојдневната координација меѓу играчите во енергетскиот сектор и издржан и аргументиран притисок врз Владата за тековни, а значајни проблеми.

Приоритетно ќе биде олеснувањето и помошта на странските инвеститори кои сакаат да вложат пари во енергетската иднина на државата.

ПОКРАЈ ЕНЕРГЕТСКИТЕ ОБЈЕКТИ МОРАМЕ ДА ГРАДИМЕ И ПРЕНОСНИ СИСТЕМИ

национална стратегија за решавање на недостатокот со електрична енергија. Годинава во Министерството за економија се работело на таков проект. Од ЕЛЕМ потврдуваат дека домашните производни капацитети задоволуваат меѓу 70 и 80 отсто од потребите на потрошувачите (5,7 до 6,4 тераватчаса или од 5.700 до 6.400 гигаватчаса), уште околу 2.000-3.000 гигаватчаса се обезбедуваат од увоз. Проектите за изградба на ХЕЦ "Чебрени" и "Галиште" на Црна Река се актуелни најмалку една деценија, кои со ХЕ "Тиквеш" треба да го заокружат капацитетот на Црна Река. Во план е изградба на ХЕ "Бошков мост" кај Дебар.

"Поради неможност државата сама да ја финансира изградбата на овие капацитети, се обидува преку приватно-јавно партнерство да биде малцински акционер во изградбата, а реализацијата да падне кај инвеститорот, кој би се избрал преку транспарентна тендерска процедура", вели портпаролот на ЕЛЕМ, Мирче Котевски, додавајќи дека набрзо ЕЛЕМ ќе распише тендер за изградба на гасна електрана, во која ќе се произведуваат и топлинска и електрична енергија. ЕЛЕМ ќе учествува со своја инвестиција нудејќи ја постојната инфраструктура во подружницата "Енергетика" во населбата Железара.

Во план е изградба на мали ХЕЦ и на ветерници, но тие можат да го ублажат, но не и да го неутрализираат недостигот на електрична енергија, сметаат во ЕЛЕМ.

Една од вариантите за излез од енергетската криза е навремено отворање на јагленокопот "Брод-Гнеотино" кај Битола, кој треба да ѝ го продолжи животот на РЕК "Битола" најмалку до 2025 година. Потоа да се истражат јагленовите басени во Мариово, за каде се

претпоставува дека има доволно количества за тука да се изгради термоелектрана од најмалку 200 мегавати инсталирана моќност.

Котевски констатира оти е точен податокот дека голем број енергетичари навиваат за идејата Македонија да инвестира во изградбата на нуклеарката "Белене" во Бугарија или, пак, да влезе со своја инвестиција во инсталација на ваков капацитет. Доколку Македонија сега би се одлучила на таков потег, ќе поминат најмалку 15 години, сметаат во ЕЛЕМ.

Од ЕЛЕМ ја истакнуваат немоќта државата сама да инвестира во енергетски проекти, па затоа мора да бара странски партнери и без одлагање да почне со изградба на електрани.

МИНИСТЕРСТВО ЗА ЕНЕРГЕТИКА

Спире Мавровски, кој се смета за еден од подобрите познавачи на енергетскиот сектор во Македонија, потенцира дека во старт треба да се направи определба на стратегија за развој на енергетскиот сектор. За да се реализира оваа идеја, според Мавровски, неопходно е отворање на министерство за енергетика, затоа што сегашното одделение при Министерството за економија нема ниту човечки капацитети ниту економска моќ да ја води енергетиката во РМ.

"Време е за нов закон за енергетика, во кој ќе се дефинираат меѓусебните односи меѓу енергетските субјекти и конечна подготовка за либерализација на пазарот и формирање берза на електрична енергија", вели Мавровски, при тоа нагласувајќи ја потребата од дефи-

РУСИТЕ ГО ОСВОЈУВААТ БАЛКАНОТ

Како водечки инвеститор во енергетиката на Балканот се појавува Русија. "Балканот претставува стратески интерес на руските енергетски компании", изјави во Белград претседателот на гасоводно-енергетската компанија ФГУП "Техпромоекспорт", Сергеј Моложави.

За Црна Гора руските вложувања се пресудни. Словенија и Русија планираат да ја зголемат трговската размена на милијарда долари. Овој податок е истакнат на средбата меѓу словенечкиот министер за финансии, Душан Мрамор, и четвртиот вице-премиер за финансии на Русија, Алексеј Курдин. Русите се заинтересирани за словенечките лекови, а Словенците за руско вложување во енергетски објекти и снабдување со енергетски постројки од Русија. Словенија искажала подготвеност за користење на рускиот гас.

Лани Бугарија во Русија извезла стоки во вредност 205,4 милиони долари, додека во Бугарија се регистрирани 4.600 фирми со руски капитал. Претседателот на "Газпром", Алексеј Милер, со претседателот на Бугарија, Георги Парванов, премиерот Сергеј Станишев и министерот за економија и енергетика Румен Овчаров, потпишале пакет документи со можност да се продолжат до 2010-2030 г. за транспорт на природен руски гас преку територијата на Бугарија во Турција, Грција и Македонија. Обемот на транспортот ќе биде 17,8 милијарди метри кубни на годишно ниво.

нирање на јагленот, дека тој е стратешка определба и единствено гориво кое во моментов го имаме и кое може да значи развој на енергетиката. "Отворањето нови рудници: 'Брод-Гнеотино', 'Мариово', 'Неготино', 'Берово', ќе биде во функција на нови електрани со нова технологија или опстојување на постојните и снабдување со гориво. Наоѓалиштата на нискокалоричен јаглен можат да се користат како гориво, бидејќи

ги има во големи количества".

Како еден од битните елементи за подобрување на енергетската состојба, смета Мавровски, е либерализирањето на условите за добивање кредити при изградба на обновливи енергетски ресурси за учество и на домашниот капитал (мали хидроелектрани, сончеви колектори, ветерници) и склучување договори за откуп на оваа енергија по некои гарантирани цени, поголеми од постојните, и искористување на нус-производите и отворањето нови погоно за нивна преработка.

Наша определба е енергетскиот сектор и развојот да ги задржи државата како Чешка, затоа што сите натамошни инвестиции, а и сегашните, зависат од развојот на енергетиката.

Доцнењето на отворањето на "Брод-Гнеотино" Мавровски му го препишува како грев на поранешниот премиер Хари Костов, кој успеал да изгради само една трафостаница. Иако сега се работи забразано, сепак работите во "Брод-Гнеотино" доцнат две години.

ПОГРЕШНА СТРАТЕГИЈА

Професорот на Електротехничкиот факултет во Скопје, Ристо Ачковски, истакнува дека нашиот проблем со недостатокот на електрична енергија е стар и сложен и дека тој не е поврзан само со имањето или немањето природни енергетски ресурси и богатства на територијата на РМ, туку е поврзан и со немањето доволно свест кај граѓаните за него. Според Ачковски, поважно и потрагично е што имаме перманентен

недостаток од национална стратегија и национален консензус за решавање на сите поважни национални и државни проблеми, па и проблемот со недостаток на електрична енергија.

"Процесот на транзиција на нашата држава и на криминалната приватизација на државниот капитал, која почна веднаш по осамостојувањето на РМ, вовеле силна стагнација во стопанството на земјата, а тоа доведе и до стагнација на развојот на електроенергетскиот систем (ЕЕС). Како резултат на слабата акумулациона моќ на стопанството и ниската цена на електрична енергија (два пати помала од сегашната, иако кај нас и денес цената на струјата е најниска во однос на сите европски земји), преа процесите на инвестирање во ЕЕ сектор. Од 1990 година до денес единствен енергетски капацитет кој е изграден е ХЕЦ "Козјак", кој тогашното ЕСМ го чинеше околу 200 милиони УСД, а кој со своите просечни 150 милиони киловатчасови годишно производство учествува во задоволување на само 2,5-3 отсто од домашните потреби од електрична енергија", вели Ачковски, додавајќи дека во тоа време, но и уште долго потоа, постоеле вишоци во производството на електрична енергија, кои постепено се топеле. Ниската цена на струјата и криминалот, во континуитет, направиле во електростопанството на земјата речиси ништо да не се вложува, да запре градбата на нови извори и проширувањето на сите производни и преносни капацитети.

Како резултат на погрешно водената стратегија во ЕЕ сектор во државата и ниските цени на струјата (која сè уште е "социјална категорија"), се останало

практично само на она што дотогаш било изградено, односно се напуштила концепцијата на перманентно градење на ЕЕС и следење на потребите на стопанството од ЕЕ. Со тоа, истакнува Ачковски, се изгубила трката со стопанството и неговиот пораст - основна задача на секое електростопанство на една земја, поради што и сме дојдени на денешново дереце.

Тоа што проблемите со електроснабдувањето не ескалираа многу порано е резултат на фактот дека транзицијата, криминалната приватизација и "војната" од 2001 г. создадоа силна стагнација во работењето на домашната индустрија и пад на животниот стандард на населението во РМ т.е. пад на потрошувачката, бидејќи тие се главните потрошувачи на електрична енергија.

"Но, она што треба да се направи, како на кус така и на долг рок, е видливо. Без да се навлегува во детали, накратко би ги наброил главните мерки и зафати кои е неопходно да се преземат што поскоро, со цел постепено, на "долги патеки", да го разрешуваме енергетскиот проблем во земјата", укажува професорот.

Според Ачковски, како прво, **препознавање на важноста на овој проблем и негово поставување на соодветно, национално ниво.** Откако ќе се преземат одредени мерки од страна на Владата би следеле изработка на стратегија за енергетика, на разни развојни планови и сл. користејќи ја притоа помошта на сите претходно спомнати релевантни државни институции, експерти, странски советници и др. т.е. помошта на сите кои можат да дадат свој придонес во разрешувањето на овој проблем.

Корекција на цената на струјата. Потребно е да се изврши целосна корекција на досега погрешно водената стратегија со цената на електричната енергија, доусогласување на постојниот Закон за енергетика во РМ со директивите на ЕУ, како и корекција на постојниот тарифен систем за електрична енергија. Значи, и електричната енергија треба да го добие третманот на "стока" или "услуга" за која треба да се плати толку колку што чини, исто како што тоа се прави, на пример, со телефонот или со другите видови енергенси (мазут, нафта, гас, бензин и сл.). На тој начин струјата ќе престане да биде политичко средство за разрешување на социјалните тензии и социјалните проблеми во земјата.

Покрај овие работи, Ачковски наведува дека имаме недостаток на визија и национална стратегија; дека ни е потребна промоција на национална стратегија; подигнување на свеста кај граѓаните; зголемување на енергетската ефикасност во користењето на енергијата; преориентација на индустријата и да гледаме што прават другите, на пример, Словенците.

ПОТРЕБНИ СЕ УШТЕ РЕК КАКО "БИТОЛА"